

We zitten nog steeds in het Amsterdam van de eerste helft van de zeventiende eeuw, maar reizen ook naar Muiden, naar het Muiderslot waar deze aflevering is opgenomen. Hier treffen we Tesselschade Roemers, het tien jaar jongere zusje van Anna Roemers die we in de vorige aflevering leerden kennen.

Tesselschade Roemers was een scherpzinnige en belezen dichter, van wie slechts 34 gedichten zijn overgeleverd. Ze zijn vaak geschreven als antwoord op de vrienden waarmee ze correspondeerde. Ze dichtte over liefde, verdriet en de laatste weg die de mens gaat. Ik zeg het eerlijk, haar werk is niet altijd makkelijk te volgen.

Het sluit aan bij het barokke manierisme: een stijl waarin veel woordspelingen en retorische versieringen voorkomen en subtiele, vaak ironische verwijzingen naar andere literatuur. Zo dichtte ze:

Hoe krachtig ik verpijn
door de waarheid of door schijn
te smoren met koude praat
hetgeen vurig in mijn hartje staat

Hier probeert de verliefde met nuchtere praat het vlamme hart te bedwingen.

Roemers was ook muzikaal begaafd. Leonora Duarte, het Antwerpse nichtje van haar beste vriendin, componeerde halverwege de zeventiende eeuw het muzikale thema dat deze podcast begeleidt.

Haar voornaam alleen volstaat inmiddels, maar zelden is Roemers erkend om de inhoud van haar werk. Laat u daarom meenemen door de hertalingen van Ilja Leonard Pfeijffer en de kennis van Olga van Marion, en ontdek een van de indrukwekkendste dichters uit de zeventiende eeuw Tesselschade Roemers, die bovendien vorm gaf aan de mythe van de Muiderkring, de schrijvers die allemaal samenkwamen in het Muiderslot van Pieter Hooft. Met de komst van Tesselschade lokte hij altijd zijn vrienden naar het slot. Zoals ik u nu ook.

Welkom bij Historische Klassiekers. Deze aflevering zitten we op een wel heel bijzondere plek: het Muiderslot. Hier bracht Maria Tesselschade Roemersdochter Visscher vanaf 1633 vele zomers door als gast van de drost, haar beste vriend. We beklommen de smalle trappen naar zijn werkkamer en zitten nu op de zolder. Buiten hoor je de meeuwen over de Zuiderzee en zijn de

boomgaarden waar Roemers appels plukte. Naast mij zit schrijver, dichter, classicus en voor deze keer hertaler. Ilja Leonard Pfeijffer. Welkom Ilya.

ILJA LEONARD PFEIJFFER

Dank je wel.

FLEUR SPEET

En aan de andere kant van het Perzische tafeltapijtje zit Olga van Marion, historisch letterkundige aan de Universiteit van Leiden en bezorger van Roemers poëzie. Olga, fijn dat je er bent.

OLGA VAN MARION

Dank je wel.

FLEUR

Nou, wat een plek hè? Voelen jullie die geschiedenis hier?

OLGA

Ja, dat is heel duidelijk. Ik vind het ook een beetje eng hier op zolder ook.

FLEUR: Vertel.

OLGA Ja, het lijkt wel of het hier spookt, maar dat is een verwijzing naar die keer dat Constantijn Huygens hier was en het spook van Muiden hoorde, de stem van de moordenaar van graaf Floris de vijfde en die hoorde die buiten roepen en kermen en krijsen en hij kon niet slapen.

Nou, hij sliep wel. Het was een nachtmerrie. En daar heeft ie een mooi gedicht over geschreven dat ie richtte aan Tesselschade roemers. Het spook te Muiden en t lijkt net alsof ik het spook een beetje hoorde.

FLEUR

Alsof het hier nog rondwaart. We noemen Roemers vaak Tesselschade of Tessel, want dat klinkt zo lekker vertrouwd. Maar als we over mannen spreken, hebben we het meestal over hun achternamen. Wat als we dat nu eens omdraaien? In deze aflevering noemen we de vrouwen bij hun achternaam en de mannen bij hun voornaam. Olga, maar wel even uitleggen waar komt die voornaam vandaan?

ILJA

Van Marion moet je haar dan noemen.

FLEUR

Ja, ja, je hebt helemaal gelijk; Van Marion.

OLGA

Het is een beroemd verhaal dat toen Tesselschade Roemers werd geboren, haar ouders net een verschrikkelijke schipbreuk hadden meegemaakt en één van de schepen die zij bezaten, ze waren kooplieden, en was bij Texel ten onder gegaan en schade aan het schip bij Tessel heeft de tweede voornaam na Maria opgeleverd Tesselschade.

FLEUR

Ja, precies. Pas om hem te herinneren aan het feit dat er iets veel belangrijkers was dan die en financiële schade, namelijk een dochter hebben.

OLGA

Haar eerste naam bleef Maria natuurlijk.

FLEUR

Ja, maar zij gebruikte zelf de naam Tesselscha of Tesselschade?

OLGA

Veel van haar gedichten zijn ondertekend met Tesselschade en veel van haar brieven als Tesselschade Roemers, Ja, en de andere gedichten zijn onderschreven, natuurlijk met haar spreuk Elck zijn waarom?

FLEUR

We moeten nog van iets af vind ik. De mythe van de Muiderkring. Ilja, ken jij die mythe?

ILJA

Uiteraard, daar ben ik mee opgegroeid. En het is een mythe waar ik helemaal niet van af wil. Ik wil die graag in stand houden. Het is een romantisch beeld van een van een groep dichters, letterkundige, cultureel geïnteresseerde elite van de zeventiende eeuw die hier op het kasteel bijeenkwam.

FLEUR

Ja, alleen niet de namen die meestal genoemd worden en ook niet in die grote hoeveelheden natuurlijk, meestal waar ze maar met z'n drieën of z'n vieren. Nou ja, goed, oké, we houden 'm in stand. Het is ook wel een fijn idee eigenlijk. Maar laten we naar het werk gaan, want als het over Tesselschade Roemers gaat, gaat het eigenlijk altijd dus over haar als charmante vriendin en haar werk krijgen ze eigenlijk heel weinig aandacht.

Olga, jij kent dat werk als geen ander. In 1994 bezorgde jij samen met Agnes Sneller haar gedichten 34 stuks, de meesten zonder datering of ondertekening.

Roemers was tien jaar jonger dan haar zus Anna, die we in de vorige aflevering bespraken. Ze leefde van 1594 tot 1649. Is er een gedicht of een thema dat nou echt typisch voor haar is?

OLGA

Het leukste in haar werk vind ik het spel, het taalspel. Plezier spat er echt van af. Het taalspel met de gedichten van de mensen om haar heen. Tesselschade Roemers kan geweldig inspelen op gedichten van anderen en daar een eigen twist, een eigen draai aan geven. En dat dan heel geestig en heel erg knap naar voren brengen. Dus typisch is de variatie en de imitatie, de emulatie, het oppakken van wat er in een vriendenkring rond gaat en daar een hele mooie eigen draai aan geven.

FLEUR

dus toch haar eigenzinnigheid

OLGA

Zeker. Maar dat was ook wel wat van een goeie en geleerde dichter verwacht werd.

FLEUR

Ja, en ze is natuurlijk ook opgegroeid tussen al die geleerde dichters hè bij haar ouders.

OLGA

Daar kwamen dichters. Ze heeft een goede opleiding gehad, dat kan niet anders als je veeltalig bent. En ze kon zich denk ik ook meten aan de dichters om haar heen.

FLEUR

En in hoeverre kun je zeggen dat haar poëzie afwijkt van die van haar zus? Ze hebben allebei een Schonckensonnet geschreven, een gedichtenreeks, waarbij iedereen een gedicht schrijft op het woord schoncken.

OLGA

Van Anna Roemers kennen we een prachtige psalmberijming. Die kennen we helaas niet van Tesselscha Roemers. Dat zou nog het mooiste zijn wat ik in mijn leven kon vinden: een een psalmberijming van haar. Anna Roemers heeft zich veel meer op het religieuze vlak begeven.

FLEUR

Alhoewel Tesselscha Roemers toch ook twee gedichten op Maria Magdalena..

OLGA

Alles is altijd religieus in de 17^e eeuw. Maar Bij Tesselschade Roemers speelt een rol. Maar zit daar ook die lichte geestigheid van het literaire spel meer in dan bij haar zus.

FLEUR

Ja, Ilja. je wilde heel graag haar werk hertalen en toen ik het je vroeg, zei je eigenlijk meteen ja. Waarom was dat?

ILJA

Ik kende het werk van de zussen Roemers een klein beetje en veel te slecht, maar wat ik ervan kende fascineerde mij enorm. Dus ik vond het een prachtige aanleiding om mij daar meer in te verdiepen. En het was echt een heel mooie opdracht. Vooral ook omdat het heel erg moeilijk bleek. En ik hou van moeilijke dingen.

Nee. Het is buitengewoon geraffineerde poëzie. En precies zoals Olga daarnet zei het zit heel erg vol met allerlei heel subtiele, geraffineerde, slimme taalspelletjes en het is daarom ook heel dicht. Je kunt het niet heel snel in één keer volledig doorgronden, je moet er echt studie van maken. En als je het dan wil overbrengen naar modern Nederlands, wat dan mijn ondankbare taak was, dan is het heel erg lastig om al die verschillende dingen te behouden. En dat is ook niet helemaal gelukt. Ik heb hier en daar wat moeten opofferen natuurlijk.

FLEUR

Wat vind jij, Ilja, haar werk zo eigen maken, zo typisch Tesselschade Roemers?

ILJA

Nou ja, ik zou dan toch in eerste instantie precies hetzelfde noemen wat Olga noemde en dat is dat taalspel. De interesse voor poëzie op de vierkante centimeter eigenlijk, allerlei subtiliteiten die die de verzen maken, meer nog dan de gedachte. De gedachten zijn misschien vaak, conventioneel. Ze imiteert vaak ook bestaande gedichten, maar de variatie en de brille zit 'm in de details. Heel subtiele verwoordingen, retorische manoeuvres. En dat vind ik wel heel, fascinerend. En ja, je zou bijna een vorm van maniërisme kunnen noemen, misschien zonder dat ik dat depreciërend bedoel. Uiteraard.

FLEUR

Ja. Leg even uit voor de luisteraar: wat is maniërisme?

ILJA

Ja, ik heb niet zo nagedacht over een waterdichte definitie voordat ik naar Muiden afreisde maar haha.

FLEUR:

Olga?

OLGA

Dat is veel werken met tegenstellingen en veel werken met klankspel en veel werken met conceit, en met met paradoxen, tegenstellingen zoeken binnen een halve versregel of binnen een hele versregel of door het gedicht heen en die tegenstellingen heel mooi neerzetten. Of ze laten botsen. Juist tegenstellingen die onmogelijk zijn. Ja, dat vindt ze prachtig.

FLEUR

Ik moet ook meteen denken aan het lodzig lichaam. Alliteraties zitten ook weer in.

OLGA

klankherhalingen zitten er veel in.

FLEUR

Nou ja, laten we eens naar een liefdesgedicht gaan luisteren, want daarin gebeurt dat ook. Een minnares spreekt tot Cupido. T'amo Mia vita, zou jij Ilja die voor willen dragen?

ILJA

'Ik houd van jou, mijn lief.' Dat zei mijn lieve lief
met lippen op mijn lippen, die als blij dief
die zoete woorden proefden waarop zij trakteerde
en uit verward geluk dat zoets niet repliceerden.
Hé, Cupido, onthoud die tekst, jij minidwinger,
geweldenaar van boezems, kleine hartenwinger.
Ik vraag je om die woorden zo diep te begraven
in mijn gevoel dat zij mijn zwakke ziel de gave
van passie geven. Maak dan dat mijn lijf bevelen
van deze hartstocht volgt in al mijn lichaamsdelen
en dat ik zeggen kan: 'Mijn lief, ik houd van jou
en wou dat ik die woorden altijd zeggen zou.'

FLEUR

Dank je wel Ilja, Olga. Zou jij het origineel willen voordragen?

OLGA

Ja, heel erg graag.

Myn Lief ik min uw. Dus mijn lieve leve seyde,
Mit dat mijn lippen van haer lieve lippe scheyde.
Geen meerder soetigheyd ter voren inne quam:
Dan als sy my dat gaf, het geen ick haer ontnam.
Onthout die toontjes ey! ick bid uw Cupidootje
Gy kleyne Sielen-vooght, gy machtigh wonder Goodtje!
En steltse in mijn borst op sulken even maet,
Dat daer op pols, en mild, hert, longh, en lever slaet.
Gebied, hier door, mijn Siel aen 't Lichaem 't sijn te geven,
En stadigh dat te voen met sulk een lieve leven;
En seggen dan: mijn lief ik min uw, liefste mijn:

Gy sult altoos, ô lief, mijn lieve leven zijn!

FLEUR

Hartenwinger in plaats van machtig wondergootje. Grote geweldenaar van boezems, dat is de kleine zielenvoogd geworden. Ilja, hoe ging dat, Het vertalen van dit gedicht? Hoe begon je?

ILJA

Ja, dit was speciaal heel moeilijk. Kijk, het uitgangspunt is eigenlijk een heel eenvoudig zinnetje: Ik hou van je, mijn lief. Maar dat is dan anders in het zeventiende eeuws Nederlands. En als je dat je wil daar eigenlijk het het meest neutrale gewone hedendaagse Nederlands voor hebben. Maar dat wordt dan: Ik hou van jou, mijn lief en dan ben je al op een heel ander ritme en dan ben je je rijmwoorden kwijt. En dan moet je dat dus helemaal van nul opnieuw opbouwen. Je kunt het niet volgen. Zoals in sommige gedichten gaat dat redelijk. Dat je de oorspronkelijke rijmwoorden kunt handhaven, maar hier moest dat helemaal andersom. En dan dat Cupidootje. Ja dat is heel leuk zoals hij wordt geportretteerd in het origineel als tegelijkertijd heel klein en heel machtig. Dat was ie natuurlijk ook, dus dat is dan één van die paradoxen natuurlijk. Nou ja, dat ging dan niet. Ik kon Cupidootje niet in de rijmpositie krijgen, dus dat moet ik dan op een andere manier oplossen en zo. En dan, nou ja, voor je het weet ben je uren bezig. Wel heel leuk.

FLEUR

Het is een soort puzzelen, puzzelen met taal. Nou ja, is poëzie schrijven dat eigenlijk niet altijd?

ILJA

Ja, dat is het.

FLEUR

Olga, wat valt jou op aan de hertaling?

OLGA

Dat die paradoxen erin blijven zitten. Ik vind dat heel gaaf. Ja, jij in mini-dwinger Ja geweldenaar van boezems, kleine hartenwinger vind ik het ook inderdaad heel erg prachtig. En het belangrijkste is in deze hertaling bewaard, dat Roemers hier de traditie weer naar d'r eigen hand zet. Want er waren gedichten waarnaar ze verwijst T'amo vita van Guardini. In zijn gedicht is het ideaal Ik wil dat de geliefde die woorden herhaalt en herhaalt. Vervolgens, Pieter Hooft heeft daarop gevarieerd en in zijn sonnet is het een droom die uit elkaar spat. Pieter Hooft heeft een octet waarin die woorden die die de 'ik' hoorde van de geliefden helemaal niet waar zijn. Het was een droom en dan komt Roemers daar overheen. En zij zegt ten eerste: je kunt niet praten als je lippen nog op elkaar zitten. Dus zij brengt in: ja, je kunt pas praten als je gekust hebt en daarna de lippen weer van elkaar scheiden en vervolgens wil de ik hier een weerwoord. Die wil dat dan zelf ook - en dat is het essentiële van dit prachtige gedicht - die wil dat zelf durven zeggen. Die zit als het ware op slot, die durft het niet te zeggen, heeft die prachtige woorden 'mijn lief, ik min u' gehoord, maar kan dat nog zelf niet zeggen

en heeft Cupido nodig om dat uit te spreken. Die onmacht die je kan hebben in een liefdesrelatie, die zit hier in en die is prachtig behouden in de hertaling, Dat kan ik wel buitengewoon waarderen.

FLEUR

Wat ik trouwens ook heel grappig vind, is dat het eigenlijk nu een soort reeks is geworden van Guardini naar Pieter naar Roemers, naar Ilja dus. Het is een soort estafettestokje wat steeds is is doorgegeven. Nou vertaalde Roemer sowieso best wel veel, mogelijk samen met Joost Seneca's *Troas* en sowieso Tasso's *Jeruzalem bevrijd* en Marino's *Adone*. Zie jij, Ilja, ergens die belezenheid terug? Behalve natuurlijk hier in zo'n motto.

ILJA

Nou ja, die belezenheid zie je eigenlijk in elk vers. Ook als het misschien niet gaat om directe citaten, spreekt wel een enorme kennis van de poëzie in het algemeen en kennis van de van de klassiekers uit elk woord wat ze schrijft.

FLEUR

Hoe merk je dat dan?

ILJA

Het is heel erg zelfbewuste poëzie. Het is poëzie die heel erg goed weet wat ze aan het doen is.

FLEUR

En dat is des klassieken, of?

ILJA

Nou ja, het is niet poëzie die op een geforceerde manier origineel wil zijn, of die denkt dat als je de individueels de verwoording voor de individuele emotie vindt, dat je dan een goed gedicht heb geschreven. Nee, het is poëzie die op een manier zoals alle voorgangers deden en alle tijdgenoten deden, probeert om thema's misschien die niet zo heel erg origineel zijn, op een net andere manier te verwoorden. Maar daarvoor heb je natuurlijk heel veel bewustzijn nodig van die traditie om dat te kunnen doen.

FLEUR

Om af te wijken moet je eerst weten wat waar je van afwijkt.-Ik vind het zelf verschrikkelijk in elkaar gewikkeld en snap er heel weinig van. Ik moet ook ieder gedicht meerdere keren lezen en zelfs dan blijven er woorden die zo betekenisloos voor mij blijven omdat ik de context ook onvoldoende ken. Dus hoe heb je dat opgelost?

ILJA

Ja, je moet echt studeren, ja. En als je het dan gaat hertalen, is de eerste neiging die je merkt ook om het te gaan vereenvoudigen om het te gaan uitleggen. De gedachtegang is vaak vrij ingewikkeld en

de manier waarop het geformuleerd is, is nog ingewikkelder en je probeert het dan iets duidelijker te maken in je hedendaagse versie, maar dat moet je natuurlijk beperken. Dat kan maar tot op zekere hoogte en misschien moet je dat eigenlijk gewoon zo min mogelijk doen, omdat het natuurlijk wel onderdeel is van de oorspronkelijke ervaring die haar lezers ook hadden dat het complexe poëzie is. Dus je moet dan toch ook proberen om in de hedendaagse versie iets van die complexiteit te behouden.

FLEUR

Ik bedenk opeens, volgens mij heb je je ook wel eens uitgelaten over dat je tegen hertalen van oude poëzie was. Klopt dat?

ILJA

O ja, ik ben er eigenlijk heel erg tegen. Ja, ja, ja, ik heb iets gedaan wat ik wat ik helemaal niet wil doen.

FLEUR

Vertel. Wat was het dan? Waarom je dat dan toch hebt gedaan?

ILJA

Nou ja Ik heb eigenlijk ook mijn eigen gelijk bevestigd dat je dat nooit moet doen omdat mijn eigen versies natuurlijk inferieur blijven aan het origineel. Dus waarom zou je niet het origineel lezen? Nou ja, oké, hier kan ik me dan troosten met de gedachte dat het origineel ernaast staat. We hebben het net ook uit de mond van Olga mogen horen. Dus an zijn er twee versies van hetzelfde, oke. En taal is muziek en het gaat. Daar is heel erg over nagedacht en speciaal als het gaat over poëzie en speciaal als het gaat over poëzie van Tesselschade Roemers. Daar is over elke lettergreep nagedacht. Over de muziek van elke lettergreep, over de alliteratie, de assonanties. Ja, daar moet je gewoon niet te veel aan willen prutsen.

FLEUR

Maar je hebt het over melodie en volgens mij is de titel van Mia Vita de naam voor een liedje, een madrigaal.

OLGA

Je bedoelt dat het een melodienaam was, is geworden? Ja? Denk jij dat dit gezongen ja kan zijn? Wij zijn er van uitgegaan dat dat we maar één contrafact van Tesselschade Roemers kennen. Dat is 'Hoe krachtig ik verpijn'.

FLEUR

Wat zijn contrafacten?

OLGA

Contrafacten zijn nieuwe teksten op bestaande melodieën dat deden volksdichters en dat deden Psalmdichters. Dat deed iedereen die een beetje kon dichten, maakte een nieuwe tekst op een bestaande melodie, zoals wij nog doen voor een feest. Dat is een eeuwenoude Nederlandse traditie. Daar zijn we heel groot en sterk in, maar dat is toch een beetje een traditie voor niet altijd geleerde dichters. Deze kringen, waar wij nu zitten op deze zolder van het Muiderslot kende je wel een componist die voor jou samen met jou een gedicht maakte op muziek, zoals wij van haar kennen. En ik dacht dat zij dus maar één contrafact had gemaakt. 'Hoe krachtig ik verpijn,' op de melodie van l'Orangier. En verder werkte zij samen met componisten zoals Joan Ban. Met wie zij samen dat ideaal van van woorden en emoties kon uitdrukken. Zij in woorden en hij in muziek. En dus wij denken dat zij net als de vrienden om haar heen zich een beetje te goed voelden.

FLEUR

Nou, hier beneden zongen in 1636 Roemers dochter Maria Tesselschade - zij had dezelfde naam als haar moeder - en Pieters dochter Constantia, een duet. De één was dertien jaar en de ander acht. Dat moet echt machtig mooi geklonken hebben, want wij hebben al even rondgedwaald in het Muiderslot hier en hebben gehoord hoe die galm klinkt. En Roemers was in 1638 ook hier in de zomer samen met Caspar. Caspar noemt haar in één van zijn brieven zijn leerlinge. Ze zaten samen hier in de zomerse tuin te werken aan gedichten voor het bezoek van de Franse koningin. Misschien wel op de plek waar nu het beeldje van Roemer staat wat gemaakt is door Gerarda Reuter in 1971. Maar blijkbaar leerde ze toen van Caspar, Latijn. Het idee dat vrouwen geen opleiding hadden klopt niet helemaal, want ze volgden volgens Herman Pleij althans wel degelijk de Latijnse school. Alleen hun naam werd niet genoteerd. Maar zelfs zonder formele opleiding leerden ze van hun vaders of hun broers, of door zelfstudie, of misschien zoals Tesselscha Roemers, wel via vrienden. Bovendien: laten we niet doen alsof je alleen na de Latijnse school kunt dichten. Onderzoeker Pieta van Beek vond in 2025 twee Latijnse gedichten van Roemers, terwijl lang gedacht werd dat Roemers onvoldoende Latijn beheerste. Ilia, je bent een classicus, moet je Latijn gestudeerd hebben op de latijnse school te zitten om erin te kunnen dichten?

ILJA

Ja, Dat is niet zo makkelijk om in het Latijn te dichten. Daar moet je wel, heel veel voor studeren. Ja. Latijnse poëzie werkt ook heel anders. De verstechniek is heel anders. Het gaat om kwantiteit en niet om lettergrepen. En dat is allemaal dat moet je allemaal leren. En verder moet je jezelf totaal doordrenken van bestaande Latijnse poëzie, anders kom je nergens naar. Nee, je moet daar heel, heel hard voor studeren.

FLEUR

Ze zei zelfs in een brief dat ze het Latijn van Barlaeus niet kon lezen. Was dat dan ironie, Olga?

OLGA

Het kan de bekende bescheidenheidstopos zijn. Die hanteerde vrouwen heel snel in de zeventiende eeuw. Je duikt een beetje onder. Dat werd ook als beschaafd gezien als je zei dat je ergens niet goed in was. Dat zou het kunnen zijn. De meeste vrouwelijke auteurs zeggen ik kan er niks van.

FLEUR

Dat is inderdaad een bescheidenheidstopos wat we eigenlijk in de hele serie tegenkomen. Alle vrouwelijke auteurs uit de vroegmoderne tijd gebruikten dat, maar vaak ook als ironie.

OLGA

En dat is een van de moeilijkste stijlfiguren om te detecteren, denk ik, ironie.

ILJA

Maar het is misschien ook zijn werken. Caspar Barlaeus was een buitengewoon geleerde man en het kan natuurlijk ook een hele elegante manier zijn om dat te benadrukken. Ik snap niks van zijn Latijn. Kan ook betekenen ja, natuurlijk kan ik wel Latijn lezen, maar dat is allemaal zo diepzinnig wat hij schrijft dat ik dat niet kan begrijpen.

Fleur

Ja. Wat vaak vergeten wordt: vrouwen brachten ook hun eigen ervaringen mee in hun poëzie, zoals Roemers. Al haar drie dochters stierven tijdens haar leven en er wordt wel eens gedacht dat mensen in de zeventiende eeuw door die hoge kindersterfte minder gehecht waren aan hun kinderen. Klopt dat, Olga?

OLGA

Goh, ik geloof er helemaal niets van. We hebben een hele bundel samengesteld met rouw, poëzie en de tranen rollen over je wangen als je dat leest. Ik geloof er niets van dat men minder verdriet had. Wel dat er nog veel meer verdriet was in de zeventiende eeuw dan nu. Er stierven erg veel kinderen. We kennen de schattingen van 50%. Er stierven veel jonge vrouwen in het kraambed, Mannen stierven aan de meest gruwelijke ziektes, er werd erg veel begraven en er is dus ook veel rouwpoëzie over. En die is hartverscheurend. En de schilderijen getuigen ons van hartverscheurende, verdrietige situaties waarin gezinnen zich laten afbeelden met de dode kindertjes als engeltjes nog in de lucht. Die waren altijd aanwezig. De portretten bleven er altijd. Het museum heeft een schilderij van meerdere kinderen uit één gezin als ingepakte baby's overleden. Er was meer sterfte in de gezinnen en dus nog meer verdriet dan nu.

FLEUR

Ja, het is een boel lijden geweest, ook in dit leven van Tesselschade Roemers. Ze werd ook nog blind aan één oog. Ik heb het gevoel dat Roemers de kunst van de sprezzatura beheerste als geen ander. Die elegante achteloosheid waarbij alles moeiteloos lijkt te gaan. Een ironisch, stoïcijns masker naar de buitenwereld. Wat denk jij, Ilja?

ILJA

Ja

FLEUR

Zou dat ook een zelfbeschermingsmechanisme zijn geweest?

ILJA

Ik vind dat sterke poëtische zelfbewustzijn eigenlijk het tegenovergestelde van sprezzatura.

FLEUR

O ja?

ILJA

Het is geen gespeelde nonchalance, het is het tegenovergestelde. Het is heel erg geconstrueerd, doelbewust geconstrueerd. En de stoïcijnse filosofie is natuurlijk per definitie een zelfverdedigingsmechanisme. Dat was het al in de derde eeuw voor Christus, toen het werd bedacht. Het is een manier om je te wapenen tegen de onzekerheid van het aardse bestaan. Het is eigenlijk een soort, bijna een soort van staatsfilosofie geworden in de zeventiende eeuw natuurlijk, zeker hier in de Noordelijke Nederlanden en ook omdat stoïsche filosofische systeem zich zo goed verhiel tot het calvinisme. En als je het hebt over rouwpoëzie, komt dat natuurlijk onmiddellijk op de voorgrond. De stoïsche reactie daarop is de meest voor de hand liggende reactie daarop in de zeventiende eeuw ja.

FLEUR

Zou je het troostgedicht willen voordragen dat Roemer schreef in 1637 toen Constantijn zijn vrouw Susanna verloor?

ILJA

Voor Constantijn Huygens

Bij de dood van zijn vrouw Sterre

Gezonden aan P.C. Hooft

Die baken is van droefheid in een zee van smart,
wier stam en tak geknot zijn en die toch moet leven,
wil dit bericht van hulpeloze troost afgeven
aan een verweesd, verlaten en ontroostbaar hart.
Zeg Huygens dat hij op zijn dichtkunst moet vertrouwen.
Wanneer hij zijn verdriet vertaalt in een gedicht,
staart hij zijn Sterre in het stralende gezicht.
Wie leed te boek stelt, hoeft zijn leed niet te onthouden.
Met dit papieren wapen won ik zelf de strijd

met de onvrome wens te sterven voor mijn tijd.
Ik heb mijn droefenis verslagen met gedichten.
Laat hem zijn eigen les weer heugen over pijn,
want hij zegt zelf dat smart op maat niet fel kan zijn.
Zeg hem dat hij verdriet op versmaat moet verlichten.

FLEUR

Ontroerde dit gedicht je?

ILJA

Ja, dat vind ik een mooi gedicht. Ja. Ik vind het ook op een bepaalde manier ontroerend, al kan ik niet zo heel goed onder woorden brengen waarom, dat het ook een boodschap viavia is. Het is de boodschap van de dichteres die zelf erg goed weet wat verdriet is. En het is een soort van gedicht van troost met een raad aan Constantijn Huygens die net zijn vrouw Sterre heeft verloren, maar dat dan via P.C. Hooft. Dus dan moet P.C. Hooft moet dat aan Huygens zeggen. En het is ik vind het heel geraffineerd. Ja.

FLEUR

Het spiegelt trouwens ook, bedenk ik nu. Het gedicht wat Constantijn Huygens heeft gestuurd via Pieter Hooft aan Tesselschade Roemers toen haar man was overleden. Het is precies dezelfde (ilja gaat door deze zin heen dus ik moet die ook wegnippen)

ILJA

Dus het was een soort van postkantoor hier. Een postsorteer hahah (Fleur en Ilya praten door elkaar en een beetje ongemakkelijk want het grapje land niet helemaal

FLEUR

Inderdaad. Heel veel brieven gingen zo door, stuur je dit naar die, dus dat was op zich wel denk ik vrij gewoon. En mensen voor dat je het had over John Donne.

OLGA

Het is weer een spel. Het is een zeer droevig onderwerp, maar het is weer een spel. John Donne die in The Triple Fool dit verwoordt, dat is vertaald door Constantijn Huygens en dan zegt ze: Dit is jouw eigen vertaling. Leef volgens je eigen vertaling. Ja, dat is toch prachtig? Dat is weer wat zij zo goed kan: dat heel geïnteresseerde gevoelige geleerde weten van wat er literair allemaal speelt om haar heen en daar dan een rake variatie op schrijven.

ILJA

Het is elegant in alle opzichten.

Fleur en Olga

Ja

OLGA

Wil je het zeventiende eeuwse nog horen?

FLEUR

Heel graag, Olga.

OLGA

We gaan dan die vertaling door Constantijn Huygens van John Donne horen hè? 'Want kwelling op de maat en kan zo fel niet zijn'. Dat is zijn eerste regel. En de vertaling van *Grief brought to numbers cannot be so fierce for he tames it* dat Titus it in vers. Die vertaling want kwelling op de maat en kan zo fel niet zijn, zullen we horen. En we horen ook woordspel met een pak degene die een afschrift van het gedicht zou schrijven, een baken in zee. Maar we horen ook meer van baarlijke rauwe en baarlijke is onbedaarlijk. Baren zijn ook golven die je hebt in een meer en in een zee. Maar ook de naam van Sterre was Suzanne van Baerle, dus het zit helemaal vol met dit soort beelden.

Die als een Baeck in zee van droefheidt wort gehouwen
Geknot van stam en tack, en echter leeven moet,
Zeijnt uw dit swack behulp voor 't troosteloos gemoet,
Gedompelt in een meer Van Baerelijcke rouwen.
Zeght Vastaert dat hij moght pampieren raet vertrouwen
Zoo dinnerlycke smart zich schriftlyck uyten kon,
Hij staroogh in liefs glans als Aedlaer in de Son,
En stel sijn leed te boeck, zoo heeft hij 't niet t'onthouwen
Pampier was 't waepentuijch waermee ick heb geweert
Te willen sterven, eer 't den Heemel had begeert,
Daer ooverwon ick mee, en deed mijn Vijand wycken,
Zijn eijgen lesse leer hem matijghen zyn pijn
Want quelling op de maat en kan soo fel niet sijn
Besweer hem dat hij sing op maetsangh droevelijcken

FLEUR

Zwakke... Wat zegt ze nou? Dit zwakke?

OLGA

Dit zwak behulp is een metafoor voor haar eigen gedichten, eigen handreiking in deze, dat ze tekortschiet. De enorme rouw die jij hebt kan dit natuurlijk niet echt verlossen, maar het is een klein beetje troost, het is een zwak behulp.

FLEUR

Ja prachtig. Eenmaal weduwe hertrouwde ze niet. Daarna drongen de mannen naar haar hand en toen werd ze echt beroemd. Haar zus in de twintiger jaren en zij in de veertiger jaren. En dat is het beeld in steen gehouwen: Roemers en haar bewonderaars. Ofwel een vrouw is een muze op een voetstuk, of ze wordt genegeerd, zoals al die andere vrouwen die in deze tijd dichten. Roemers neemt in zeker opzicht ook wel veel licht weg van anderen. Wat vind je van dat idee, Olga?

OLGA

Licht wegnemen? Dan leg je dus de schuld neer bij Roemers. Ja, dat zou ik nooit doen. Ik denk dat we een canon zijn gaan maken van zeventiende-eeuwse poëzie die te zeer bestond uit de poëzie geschreven door mannen. Dus ik zou de schuld eerder bij de negentiende eeuw leggen. Dat doe ik altijd liever: het nationalisme van de negentiende eeuw. In de twintigste eeuw was er wat meer waardering voor de poëzie van Roemers en ook wel poëzie van anderen. Er ontstonden in de twintigste eeuw de eerste verzamelingen van de poëzie van vrouwelijke auteurs. Dus laten we haar niet de schuld geven, maar latere geschiedschrijvers. En laten we d'r zoals wat jij doet, fris nieuw tegenaan gaan en erkennen dat misschien wel de helft van de zeventiende-eeuwse poëzie door vrouwen is geschreven. Het is alleen gebrekkig overgeleverd. Je moet, zoals wij deden, naar kloosters en handschriften zoeken en kijken, omdat het ook minder snel naar de boekdrukker werd gebracht, he. Er was een zekere gêne bij veel auteurs, ook bij mannelijke auteurs, om te pronken met je poëzie. Dus daar moest je echt de stap voor nemen. Vrouwen deden dat nog wat minder.

FLEUR

In de negentiende eeuw werd Roemers ook geprezen om haar oprechte geloof en verheven tot een katholiek ideaalbeeld. Er lag, zo werd geschreven, een mannenwereld aan haar voeten. Een biograaf deed zelfs zijn deur op slot om zoete woordjes te fluisteren naar een tekening waarvan hij dacht dat zij het was. Ilja, hoe kijk jij aan tegen deze idolatrie? Wat zegt zulke verheerlijking jou?

ILJA

Nou, dat herken ik wel. Ik heb ook wel zoete woordjes gefluisterd, naar Tesselschade Roemer, ja, zeker.

FLEUR

Naar welk schilderij dan? Of welke tekening? Want we hebben helemaal geen.

ILJA

Nee, naar de gedichten, naar de gedichten hahah.

FLEUR

Haha O ja, alleen maar naar de gedichten. Want nee, die biograaf deed het echt naar een tekening van Goltzius waarvan hij dacht dat dat deze Tesselschade Roemers was. We hebben trouwens wel een schilderij, of tenminste een naam van een schilder die haar geschilderd heeft. Maar dat schilderij is niet overgeleverd.

OLGA

Misschien duikt het op op een veiling.

FLEUR

Dus ja ze moet dus ergens ooit, misschien achter een kastdeur. Ja, en weet je, in die tijd waren ze ook altijd met panelen. Gewoon stukken hout. Daar schilderden ze op. Dus ik droom er altijd over dat er ergens op een dag iemand een kast uit elkaar haalt en dan blijkt daar dat schilderij in verwerkt te zijn of zo.

ILJA

Ja, maar die dingen gebeuren. Ja. D'r is ook niet zo lang geleden een een nieuwe Caravaggio gevonden op zolder dus.

FLEUR

Nou, we zitten hier ook op zolder. Misschien moeten we beter zoeken.

ILJA

We gaan. Zo zoeken.

OLGA

En we gaan zo meteen zoeken.

FLEUR

Laten we dat doen.

Zeg wat Caspar heel erg stoorde was dat ze het altijd maar over het geloof had. Ze was natuurlijk in '40 of '41, is ze katholiek geworden, daar kwamen al die vrienden tegen in opstand, van: we wij zijn toch protestanten en natuurlijk omdat in de Republiek hoorde je protestants te zijn.

OLGA

De helft was katholiek.

FLEUR

Ja, da's waar. En in Alkmaar, waar zij woonde, zelfs nog meer: 60%.

OLGA

Amsterdam was een enorm katholieke stad. Haarlem was enorm katholiek.

FLEUR

Nou laten we er dan even op in gaan waarom gingen Constantijn, Pieter en Caspar zo ontzettend tekeer? Caspar ging helemaal naar Alkmaar, twee weken naar haar toe om haar om te praten.

OLGA

Ik kan niet in hun ziel kijken, dat weet ik niet, maar het is echt een misvatting dat de Nederlandse Republiek protestant was. Er zijn heel veel mensen katholiek gebleven en rond 1640 zijn ook weer heel veel mensen rooms-katholiek geworden. En er waren ook vormen van katholicisme die een speciale Nederlandse draai aangaven om wat minder van de paus afhankelijk te zijn. Er gebeurde hier erg veel op religieus gebied. Er waren nog veel meer kerken en veel meer stromingen, dus ik vind echt dat de mannen in de omgeving van Roemers hun mond hadden moeten houden en veel toleranter hadden moeten zijn. Dat neem ik ze achteraf kwalijk.

ILJA

Daar is ook dat gedicht daarover. Dat is ook een van degene die ik heb vertaald. Ja, Dat Barlaeus pen zo met mij om wou springen.

FLEUR

Zal ik even wat.. want Pieter was ziek. Hij had de vierdaagse koorts. Vervolgens is die hetze ontstaan waarvan Tesselschade Roemers dacht: dat was tegenover haar. Daar was het laatste woord nogal over gezegd, maar dat wordt weer opnieuw opgerakeld omdat ze eigenlijk een aardig briefje schreef naar Caspar over het geloof en een vraag had. En daar heeft Constantijn toen een enorm fel gedicht over geschreven aan haar dat ze een hoerenjong was en vervolgens heeft zij daar weer een tegengedicht op gemaakt met een brief aan Pieter als troost.

ILJA

Zal ik die voorlezen?

Aan P.C. Hooft

op zijn ziekbed over de aantijgingen tegen mij van
Barlaeus en Huygens

Dat die Barlaeus zo met mij durft om te springen
en kletspraat schrijft, die Huygens dan moet endosseren,
is hopelijk bedoeld om u te amuseren,
uw ziekbed te verlichten met hun onzindingen
en met wat luim en larie uw koorts te verlagen.
De waarheid is niet steeds het beste medicijn.

Soms kan een minder bitter kuurtje heilzaam zijn.
Dus denkend aan uw welzijn heb ik dit verdragen.
Zoals een koortsaanval de zieke galblaas zuivert,
zo hoop ik dat een lachaanval uw koorts zal breken.
Hoe lang de nacht ook is, ooit gloort een nieuwe morgen.
Hun zieke aanvallen, waarvoor de rede huivert,
verdienen mijn zwartgalligheid, maar enig teken
van uw herstel zal hun mijn dankbaarheid bezorgen.

OLGA

Dat Bareleus pen, soo met mij om wou springen,
En praten revel-kal, gelijck ons Vastaert doet,
Misschien die kluchticheijt veranderde het bloet,
'Twelck alle staticheijt niet machtich is te dwingen.
Ick leedt om uwent wil; want voor de sieckelingen
En baet altijt geen teughs van wijsheijts gore goet.
Een soetelijcker Arst de kuur uijtwercken moet.
Moria meent hij most het heijlsaem deuntien singen.
Men boert U af de plaegh; verlaetse u, mijn Heer,
Sij is gelijck de doot, ghij krijghtse nimmer weer.
Moed moet gehouden sijn, al was de quael noch grover
Als vierdendaechse koorts, die schuijmt de swarte gal.
Denckt hoe gesontheijts feest die vierdach smaecken sal.
'Tgeen eens maer lydtbaer is, dat lyen komt men over.

FLEUR

De is iets heel interessants van die laatste regel? Wat kom je dan over het lijden van de vierdaagse koorts kom je over? Hoe heb jij dit geïnterpreteerd, Ilja?

ILJA

Nou ja, t is natuurlijk ook dubbelzinnig omdat, het is een manier om haar eigen lijden te overwinnen. Zij heeft moeten lijden vanwege die aanvallen. Maar als dat leidt tot de genezing van Hooft, met die gedachte dat het allemaal humor is en dat de humor heilzaam zal zijn, dan is het dus lijden dat te verdragen is geweest voor haar en zo heb ik dat geïnterpreteerd. En zo heb ik dat ook benadrukt in mijn hertaling. Dat enig teken van uw herstel zal hun mijn dankbaarheid bezorgen. En dat staat er niet letterlijk, maar dat is zeg maar mijn interpretatie.

OLGA

Mooi hè, de tijdelijkheid van koortsaanvallen en van aanvallen op haar geloof. Het is maar tijdelijk, ze wuift het weg.

FLEUR

Ilja, naar nog een gedicht. 'De laatste reis' begint met een Italiaans motto.

ILJA

Ja, dat originele gedicht is volgens mij, hoeveel regels? Acht regels.

OLGA

Zestien.

ILJA

Zestien regels. Oh ja, ja. Hier heb ik op een gegeven moment ook omdat er Italië kwam, de verleiding niet kunnen weerstaan om het iets langer te maken. Dus dit is een gedicht geworden. In mijn versie is het geloof ik twee keer zo lang.

Chi per haver Salut hebbi Tormento,
Et breve guerra per Eterna pace

De laatste reis

Hij dient gezond te zijn die reist op aards terrein.
Voor deze trektocht baat het echter ziek te zijn.
Een man gaat in zijn jonge jaren naar het land
waar de citroenen bloeien en het ledikant
staat waar het avondland tot wasdom is gekomen
en waar een hand die graaft historie af kan romen
in scherven en fragmenten van vergane tijd.
Voor vrouwen is zo'n rondreis geen verworvenheid,
waardoor ze leren reizen in hun fantasie
naar ingebeeld Italië, een utopie,
waar ongebroken tempels staan in elke stad.
De ziel heeft in dat gave land zijn habitat.
En daarheen gaat de laatste reis die ieder maakt,
wanneer hij ziek en moe ten einde is geraakt.
Al wat aldaar begraven wordt in zwarte grond,
verrijst volledig, ongeschonden en gezond.
Naar dat rijk voert de smalle weg die ik wil gaan.
Gewenste zwakte komt. Ik trek het nachthemd aan
om over deze weg te strompelen, te hinken,
desnoods te kruipen als mijn laatste krachten slinken.
Zo lief is mij de inspanning die mij haast knakt

dat ik haar niet zou ruilen voor een rijk bepakt
karos met zachte kussens van mondain fluweel
dat schittert op de heirbaan als een pronkjuweel.
Want mijn gewillige ontberen zal mij niet
verdrieten als wanneer ik ongewild geniet
op een gemakkelijker pad, dat nimmer leidt
naar het beloofde koninkrijk van eeuwigheid.

FLEUR

Olga je zit helemaal te genieten.

OLGA

Dit is zo prachtig! De idee en het taalspel dat hier zit. En ik ben heel erg blij dat die mooie tegenstelling daarin zit. 'Ik kan niet te voet, Ik zou wel willen kruipen naar Italië, maar ik kan dat niet. Ik ga naar het hoge Italië.' Dat zit daar in en het is nog wat aangescherpt. Nog wat duidelijker geworden in de hertaling. Complimenten!

FLEUR

Zeg Ilja, je hebt nu tien van haar gedichten vertaald of hertaald. Denk je dat het je ook inspireert voor verder, voor later?

ILJA

Ik ben zoals je wellicht weet, al wat langer gefascineerd door vaste versvormen. Mijn laatste bundel die al een tijdje geleden verschenen is. *Idyllen*, is allemaal in Alexandrijnen. Daar moet ooit nog een tweede deel Idyllen komen. Dus ik ben nog steeds bezig met alexandrijnen en ik hou heel erg van de muzikaliteit die je er gratis bij krijgt als je in vaste vormen dicht. En het fascineert me heel erg om vrij te kunnen zijn binnen een stramen. En dat is een soort van paradox. En dat zijn natuurlijk dingen waar Tesselschade Roemer heel erg goed in is, dus dat is ja dat. Dat is natuurlijk inspirerend.

FLEUR

Nou ik hoop dat de luisteraar ook haar gedichten gaat lezen. Ofwel de hertalingen die op de website staan van Fixdit, ofwel in de uitgaven die Olga van Marion en Agnes Sneller hebben gemaakt en die nog steeds leverbaar is.

OLGA

En op de DBNL staat. En het liefst allebei lezen.

FLEUR

Je kunt ook natuurlijk naar het Muiderslot komen en als bedevaartganger van Maria Tesselschade Roemersdochter Visser hier het beeldje bezoeken in de tuin. Dank Ilja voor dit gesprek en voor je prachtige hertalingen.

ILJA

Het was een groot genoegen. Dank je wel.

FLEUR

Insgelijks en dank ook Olga voor het delen van al je kennis en passie.

OLGA

Heel graag gedaan.

FLEUR

U hoorde ons op de zolder van het Muiderslot vertellen over Tesselscahde Roemers, die intellectuele diepgang combineerde met persoonlijke betrokkenheid.

Wilt u horen wie er nog meer in deze tijd dichtten; Alida Bruno en Judith Lubbers uit Alkmaar, of Antoinette Bourignon die rondtrok met haar eigen drukpers? Luister dan naar de bonustracks die speciaal voor deze podcast zijn gemaakt. Geschreven en voorgelezen door Evi Dijcks en te vinden op onze website.

Volgende keer kruisen we de degens met Johanna Hobius. Ook zij leefde in Roemers tijd. Ze schreef een lof op vrouwen, omdat vrouwelijke geleerdheid nog steeds verdedigd moest worden. Waarom dat nodig was? Dat hoort u dan.

Dank u voor het luisteren.